

Varga Attila – Czippán Katalin – Faye Benedict

## Az iskolák társadalmi szerepvállalása a fenntartható fejlődésért<sup>1</sup>

*A cikk és az alapját képező tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy az iskolák társadalmi szerepvállalása hogyan segítheti elő hosszú távon is fenntartható társadalmak építését. Alaptézise, hogy szigetszerűen, a társadalom egyéb intézményeitől, közösségétől elkülönülten működő iskolák semmiképp sem készíthetik fel a felnövekvő nemzedékeket a rájuk váró környezeti, társadalmi kihívásokra. Esettanulmányok elemzésével kíván támpontokat nyújtani az iskolák számára ahhoz, hogy a pedagógiai céljaiknak megfelelő, a tanulás eredményességét növelő, és a fenntartható fejlődésre felkészítő együttműködési formákat alakítsanak ki partnereikkel.*



### BEVEZETÉS

Az emberiségben egyre inkább tudatosul, hogy civilizációnk jelenlegi működés módjai fenntarthatatlanok. Fennmaradására a legnagyobb veszélyt jelenleg maga az emberiség jelenti. A föld erőforrásai végesek. A folyamatos gazdasági növekedésen alapuló globális társadalom csakis saját létalapjainak felélésével, jövőjének veszélyeztetésével képes ideig-óráig fenntartani működését.

A cél tehát adott. Ahogy a Burtland Bizottság megfogalmazta: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generáció esélyeit arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket” (LÁNG 2008). Ennek elérése valószínűleg az emberiség előtt valaha állt legnagyobb kihívás. Évszázados, sőt akár évezredes, eddig sikeresnek tűnt civilizációs működés módokat kell a glóbusz egészén megváltoztatni úgy, hogy egyszerre tartsuk meg a civilizáció vívmányait, és tegyünk eleget a fenntarthatóság követelményeinek. Csak úgy tudunk eleget tenni ennek a kihívásnak, ha a társadalom minden tagja tisztában

<sup>1</sup> A tanulmány megírását a SUPPORT Comenius Hálózat (134631-LLP-1-2007-1-NO-COMENIUS-CNW) támogatta. Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány (közlemény) a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásáért.

van a feladattal, és a maga eszközeivel hozzájárul a cél eléréséhez. Erre kell a jövő nemzedékeit felkészíteni.

Amennyiben komolyan vesszük a fenntartható fejlődés érdekében végzett pedagógiai munka céljait, akkor a közoktatásnak képessé kell tenni a diákokat arra, hogy aktív és felelős állampolgárként szolgálják a fenntartható fejlődés ügyét. Ez a célkitűzés csak úgy érhető el, ha az iskola nem elszigetelt szervezetként működik, hanem partneri együttműködések alakít ki társadalmi környezetével.

A legtöbb fenntarthatósággal kapcsolatos probléma mögött érdeellentétek vagy a probléma kezeléséhez szükséges források hiánya húzódik meg. Ráadásul a fenntarthatósági kérdések rendszerint nagyon komplexek, és nem adható rájuk egy előre meghatározott válasz. Ezért sok pedagógus úgy érzi, hogy struccpolitikát kell folytatnia, meg kell kímélnie tanítványait és saját magát ezektől az ellentmondásoktól, és elegendő a tiszta, magasztos eszméket hirdetni. Pedig épp ellenkezőleg: a fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munka sikerességének záloga az, hogy a diák megérti-e, milyen érdeellentétek állnak egy adott környezeti probléma mögött, miért nem állnak rendelkezésre a szükséges források. E mellett természetesen fontos a lehetséges megoldások és a megoldások létrejöttében való részvételi lehetőségek megismerése, annak megértése, hogy köze van ahhoz, milyen jövőben fog élni, és a felelősség vállalása, hogy tegyen is ezért. Csak így képzelhető el, hogy az iskolai körülmények között fejlesztett kezdeményezőkéesség később az életben is működni fog. Mindehhez nélkülözhetetlen az iskolák és társadalmi környezetük állandó aktív együttműködése.

Amikor az iskolák elszigetelten, a társadalmi környezetüktől függetlenül működnek, akkor saját maguk is éppen azt a töredezett társadalmi működésmódot képezik le, és termelik újra, mely a jelen társadalmak fenntartható fejlődését veszélyezteti. Azokat a működésmódokat, amelyek lehetővé teszik, hogy rövid távú haszon reményében veszélyeztessük hosszú távú fennmaradásunkat.

Nem szorul különösebb igazolásra az a tétel, hogy egy olyan iskolarendszer, melyben a diák kizárólag az iskola munkatársaival kerül kapcsolatba, képtelen felkészíteni az aktív társadalmi létre. Éppúgy, ahogy senkiből nem válik kőműves addig, amíg nem vett részt házépítésben, aktív állampolgárrá sem válik, amíg nem vesz részt társadalmi csoportok együttműködését igénylő tevékenységekben. Társadalmunk egyre gyorsuló ütemben változik. Illúzió azt gondolni, hogy egy több száz éves intézményrendszer változatlan módon képes megfelelni a folyamatosan megújuló kihívásoknak. A média, az internet, a különböző informális és árnyékoktatási formák, egyre inkább megtörik az iskolák valamikori tudás- és műveltségátadó monopóliumát. Ugyanakkor, abban valószínűleg a legtöbb pedagógus egyetért, hogy az iskolák küldetésének túl kell mutatni a gyermekmegőrzésen és az elemi írás-, olvasás- és számolástanuláson.

Napjainkban az ökológiai fenntarthatósági műveltség iránti igény egyre erősödik. Miért ne tehetnénk iskoláinkat ezen újfajta műveltség zászlóshajóivá és terjesztőivé? Ez a küldetés nagymértékben különbözik az iskolák eredeti műveltség- és tudásátadó szerepétől. A fenntarthatósággal kapcsolatos műveltség nem korábbi generációk által

felhalmozott és mindössze átadásra váró ismeret- és készségthalmaz. Sokkal inkább a fenntarthatóság eléréséhez szükséges tudás és megértés folyamatos fejlesztése, minden érintett részvételével. Amennyiben az iskolák felismerik ennek szükségességét, és vállalják ezt a küldetést, akkor nyitott, a társadalmi környezetükkel állandó interakcióban dolgozó intézménnyé kell válniuk.

## AZ ISKOLÁK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSÁNAK EREDMÉNYEI ÉS JELLEGZETESSÉGEI

A következőkben az iskolák társadalmi együttműködéseinek hatásait és az eredményes együttműködések jellegzetességeit és feltételeit mutatjuk be egy nemzetközi kutatás (CZIPPÁN ET AL 2010) eredményei alapján. A kutatás során 14 országból (Magyarország, Németország, Románia, Egyesült Királyság: Wales, illetve Anglia, Hollandia, Belgium, Dánia, Ausztria, Finnország, Svájc, Norvégia, Amerikai Egyesült Államok és Malajzia) származó 17 esettanulmány elemzésére került sor.

*Néhány példa az iskolák társadalmi együttműködéseire a kutatás egyik esettanulmányát adó Algyői ökoiskolából:*

Az országos Zöld Diákszékház mozgalom részeként minden osztályból (már az első osztályosok közül is!) választanak zöld képviselőket. Az iskola egyik volt tanulója, aki már egyetemet végzett, kérték fel a gyerekek diákpolgármesternek. Évente kétszer összeülnek a polgármesterrel és a képviselőkkel az önkormányzat ülésén. Helyi fenntarthatósági kérdésekről beszélgetnek, s újabban már javaslatokat is tesznek. Ezeket az önkormányzat képviselői összeírják, és megtárgyalja a képviselő-testület. A Dél-Alföld régió számára is megszervezték a diákszékházat. Országos problémák kerültek sorra, minisztériumokból, nemzeti parkokból is jöttek munkatársak. De nem csak a demokratikus intézményrendszerek felé nyitott az iskola, hanem az élet más területei felé is. Többek között karácsonyi vásárokat is tartanak a régió ökoiskolaival közösen: újrahasznosított és természetes anyagokból készítik a gyerekek az ajándéktárgyakat, e programmal egyszerre nyit az iskola a családok, a tágabb társadalmi környezet és a gazdasági élet irányába is.

## A DIÁKOK KEZDEMÉNYEZŐKÉSZSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE

Az iskolák társadalmi együttműködései számos előnnyel járnak a diákok számára. Ezek közül talán a legfontosabb – a fenntarthatóság kérdéskörétől függetlenül is –, az életre való felkészülés szempontjából előnyös a diákok kezdeményező-készségének fejlesztése. Ideális esetben az iskolák társadalmi együttműködései keretében végzett tevékenységek kezdeményezői maguk a diákok.

Az esettanulmányok elemzése alapján elmondható, hogy a kezdeményezés a leggyakrabban előre meghatározott témák, programok keretei között történik, de a tevékenységek

konkrét megvalósítása és az eredmények bemutatása során szinte kivétel nélkül nagyfokú szabadságot és minden esetben erős pedagógusi támogatást élveznek a diákok.

Szinte magától értetődő, hogy az esettanulmányokat készítő iskolák tapasztalatai szerint a diákok értelmesebbnek és motiválóbbnak tartják ezeket a feladatokat mint általában az iskolai munkát, hisz tartalmuk kialakításáért legalább részben saját maguk is felelősek. A diákok általában akkor nyílnak meg és készek tanulni, ha meggyőződtek arról, hogy ami az iskolában történik, az a saját érdekeiket is szolgálja, és összhangban van azzal, amit a közösségben élve szükségesnek érzékelnek. A társadalmi folyamatok megértése és alakítása olyan örömteli tevékenység számukra, amely segíti tanulásukat. A motivációt fokozhatja a diákok munkáinak iskolán belüli és iskolán kívüli kommunikációja, mely egyfelől közvetlenül a diákok kommunikációs kompetenciáját fejleszti, másfelől a különféle célközönségektől kapott pozitív visszajelzéseken keresztül növeli a diákok önbecsülését. A diákok tehetsége és képességei azáltal bontakoznak ki, hogy alkotó módon vehetnek részt a társadalom életében, és lehetőséget kapnak saját szükségleteik és érdeklődésük kifejezésére és kielégítésére.

## HOZZÁJÁRULÁS AZ ÖRÖMTELI ÉLETHEZ

A fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munka alapkérdése az, hogyan motiválhat pozitívan a fenntarthatóságot fenyegető ijesztő, elborzasztó jelenségekkel való foglalkozás. A fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munka fő üzenetei nagyon könnyen válhatnak lehangolóvá, depresszívvé. Nehéz elszakadni a problémákra való fókuszálástól, és a pedagógiai munka középpontjába a reményt és az élhetőbb jövőt segítő megoldások keresését állítani. Diákjainknak be kell mutatni, hogy az az életmód, ahogy ma élünk, veszélyt jelent önmagunkra nézve. Ráadásul nincsenek világos és egyértelmű válaszaink arra, hogyan kellene megváltoztatni jelenlegi életmódunkat ahhoz, hogy megtarthassuk a civilizáció vívmányait, de ne veszélyeztessük természeti erőforrásainkat. A legtöbb probléma világos és nyilvánvaló, de a megoldás és a megoldáshoz (a fenntarthatósághoz) vezető út nem. A diákoknak meg kell tanulniuk, hogy habár a válaszok nem nyilvánvalóak, a megoldásokat csakis konstruktív és optimista közös munkával és tanulással találhatjuk meg. A fenntarthatósággal foglalkozó pedagógusok legfontosabb feladata, hogy a civilizációnk végét előrevetítő üzeneteket egy inspiráló jövőképpé és cselekvési szándékká alakítsák. A problémák nyelvéről a lehetőségek nyelvére kell lefordítanunk a fenntarthatósággal kapcsolatos mondanivalónkat. A diákoknak arról kell meggyőződnie, hogy minden egyes egyén hozzájárulása szükséges és fontos ahhoz, hogy a társadalmunkat fenntarthatóvá tegyünk. A fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munkának pozitív és diákközpontú pedagógiává kell válnia. Nem azt kell kérnünk a diákoktól, hogy mentsék meg a Földet, hanem olyan személyiségfejlődési útra kell állítanunk őket, hogy tevékenységeik hozzájáruljanak a föld megmentéséhez.

Amennyiben egy iskola pusztán erkölcsi kérdésként közelít a problémához (a tanárok elmondják, mit kell az embereknek tenniük, mik a környezetbarát viselkedés szabályai), kevésbé képes a diákokat a fenntarthatóság elveinek megnyerni. Az esettanulmányok elemzése

azt mutatja, hogy sok esetben egyáltalán nem is szükséges a munka kezdetén megemlíteni, hogy az a projekt, amiben a diákok részt vesznek, környezetvédelemmel vagy fenntarthatósággal függ össze. A diákok számára azt fontos bemutatni, hogyan járul hozzá az ő fejlődésükhöz a projekt, milyen készségeik fejlődhetnek, milyen új ismeretekre tehetnek szert, ha részt vesznek az adott tevékenységben. Egy jól megtervezett és végrehajtott fenntarthatósági projekt végére a diákok kompetenciái fejlődnek, ismereteik gyarapodnak, és mintegy mellékesen épülnek be a gondolkodásukba a fenntarthatóság szempontjai. Így fejlődésük nemcsak saját maguk számára, hanem a Föld és az emberiség egésze szempontjából is pozitív irányú lesz. Például egy, a helyi környezeti problémákról szóló újságcikkíró középiskolai projekt csakis akkor lehet pozitív hatással a diákok környezethez való viszonyulására, ha a projektekre a diákok úgy is tekinthetnek, mint újságíró karrierjük megalapozására, vagy mint kommunikációs kompetenciák fejlesztésére. Amennyiben a projektet rájuk erőltetett, unalmas rutinfeladatként élik meg, biztosak lehetünk benne, hogy fenntarthatósági szempontból nézve a feladat épp a kívánttal ellentétes hatást ér el, és ha addig esetleg érdeklődtek a téma iránt, ezután nem fognak.

Az utóbbi évtizedek boldogságtudásai tovább erősítik azt a felfogást, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munkára érdemes úgy tekinteni, mint a személyes boldogulást segítő eszközre. Csíkszentmihályi Mihály kutatásai rámutatnak arra, hogy a boldog emberek boldogságérzetéhez nagymértékben hozzájárul az a tudat, hogy tevékenységükkel az egész bolygó jólétét szolgálják (CSÍKSZENTMIHÁLYI 2011). A másik oldalról pedig Kasser kutatásai bizonyítják, hogy az anyagi értékrendet valló, tehát a bolygó egészére veszélyes életmódot értékként felfogó emberek kevésbé boldogok, és egészségtelenebbek is, mint a kevésbé anyagi, a szellemi értékeket és a fenntarthatóságot előnybe részesítő embertársaik (KASSER 2005).

A Csíkszentmihályi által a boldogságtudás elmélet központi fogalmává emelt „áramlás” (flow) élményét (CSÍKSZENTMIHÁLYI 2001) több, a kutatásban szereplő esettanulmányban is felfedezhetjük. Az egyik ausztriai iskolában történelekről így számol be a pedagógus: „A tanárok számára siker bizonyítéka a diákok bevonódása, elkötelezettsége volt. A diákok folytatták a projekttel kapcsolatos munkájukat szabadidejükben, és még este is képtelenek voltak abbahagyni, miközben csodálatraméltó csapatszellem alakult ki.”

A fenntarthatósággal foglalkozó legsikeresebb iskolai tevékenységek sokat segíthetnek a diákoknak egy boldog és örömteli élet kialakításában.

## AZ ISKOLA TÁRSADALMI PRESZTÍZSÉNEK NÖVEKEDÉSE

Az iskola hosszú távú együttműködése társadalmi környezetével pedagógiai céljainak elérése érdekében hozzájárul az iskola iránti társadalmi bizalom erősödéséhez. Az együttműködések révén az iskola partnerei folyamatosan visszajelzést kapnak az iskolában folyó pedagógiai munkáról, látják, hogy az iskola nem pusztán a diákoknak közvetítendő, a múltból felmalmozott statikus tudás raktára, hanem képes aktív, konstruktív szerepet betölteni a közösség számára fontos kérdésekben. Képes kompetenciafejlesztő forrásközpontként

az egész közösség fejlődését elősegíteni. Röviden összefoglalva az iskolák társadalmi együttműködési révén nyilvánvalóvá válik, hogy az iskola, diákjai aktív közreműködésével, képes szerepet vállalni a közösség jövőképeinek, célkitűzéseinek megvalósításában.

A kutatás során elemzett esettanulmányok szép példakkal szolgálnak az iskola társadalmi presztízsének emelkedésére. Egy német nagyvárosi iskola esetében – egy együttműködési projekt végeztével – az önkormányzat maga kezdeményezte a település-rendezésben a diákok által végzett kulturális és természettudományi kutatásokra alapozott, helyzetképet és tervezési javaslatokat eredményező projekt meghosszabbítását és továbbfejlesztését, míg a projektet megelőzően a polgármester azt sem tudta, hogy hol van az iskola. Több esetben az együttműködés eredményeképp a helyi önkormányzatok sokkal aktívabbá váltak az iskolát segítő források felkutatásában és az iskolába iratkozó diákok száma is emelkedni kezdett azáltal, hogy a helyi közösség problémáira keresett válaszokat, és azok megoldásaira készítette fel a diákokat, a szülőket és a kapcsolatokon keresztül az egész közösséget.

## AZ ISKOLAI SZERVEZET FEJLŐDÉSE

Az iskola társadalmi együttműködési nemcsak az iskola külső megítélését változtatják meg, hanem hozzájárulnak belső szervezeti fejlődésükhöz is. A társadalmi együttműködések ugyanis egyszerre indítanak be szervezeten belüli vertikális és horizontális együttműködések. A vertikális együttműködést az teszi szükségessé, hogy az intézményvezetés aktív támogató szerepe nélkül elképzelhetetlen egy sikeres együttműködési folyamat megvalósulása, hiszen az iskolának hivatalosan kell kapcsolatba lépni partnereivel, és sokszor az iskolai munkarendet érintő változásokat is igényel a társadalmi partnerekkel való együttműködés. Így az együttműködés megvalósításában részt vevő pedagógusoknak folyamatosan és szorosan együtt kell működniük az iskolavezetéssel, fenntartóval. A horizontális együttműködés előmozdítása arra vezethető vissza, hogy a társadalmi együttműködések során felmerülő témák, tevékenységek nincsenek tekintettel a tantárgyakra és osztályokra, ezért a sikeres eredmények mögött általában több pedagógus közös munkája húzódik meg.

A fentiekből látható, hogy a sikeres együttműködések szempontjából miért fontos az iskolai szervezet fejlődése, azonban továbbra is nyitott kérdés, hogy miért éri meg az egyes pedagógusoknak, iskolavezetőknek személy szerint bekapcsolódnia egy társadalmi együttműködés megvalósításába, hiszen a napi rutinhoz képest ez első megközelítésben plusz munkatehernek tűnik. Az iskola presztízsének előzőekben már említett magasztos célja mellett az esetek elemzése több kézzelfogható előnyt is kimutatott a pedagógusok számára. Néhány esetben az együttműködésbe bevont osztályok viselkedése problémamentessé vált.<sup>2</sup> A pedagógus munkája könnyebb lett, az addig fegyelmzésre

<sup>2</sup> Más esetekben valószínűleg azért nem, mert sokszor eleve problémamentes osztályokat vontak be a társadalmi együttműködésbe.

szánt energiáját és idejét a diákok fejlesztésére fordíthatta. Mindezek következtében a pedagógus is egyre motiváltabbá válik az együttműködés megvalósításában, egyre több pozitív visszajelzést kap környezetétől és így egy önmagát gerjesztő „angyali kör” indulhat be. A pedagógusok arról számoltak be, hogy büszkéek a társadalmi együttműködések keretében végzett munkájukra. Néhányan életükben először voltak büszkéek munkájuk eredményeire. Az együttműködésben részt vevő pedagógusok megbecsülése mind az iskolán belül, mind az iskolán kívül emelkedni kezdett. Az egyik svájci pedagógus egyenesen így fogalmazott: „Ez egyfajta kiégésmegelőzés.” Egy amerikai pedagógus így foglalta össze tapasztalatait: „Soha nem dolgoztam ennyire keményen, de nagyon megérte.”

A legátfogóbb szervezeti változások azokban az iskolákban következtek be, ahol az iskolai minőségfejlesztési munkába ágyazottan, minden érintett bevonásával megtörtént a társadalmi együttműködés megvalósításának folyamatos értékelése, fejlesztése is. Ezekben az esetekben nem csak a tanítás minőségére, hanem az iskola működtetésére is kedvező hatást gyakorolt az együttműködés. Változások következtek be a tanárok munkájának szabályozásában az iskolai kommunikációs és döntéshozatali folyamatokban, az iskola külső és belső kapcsolatai egyaránt gyarapodtak.

A következő néhány példa a legátfogóbb intézményi változások köréből illusztrálja, hogyan alakítja át, kezdi a fenntarthatóság irányába fordítani a teljes iskolai működést egy, a témával foglalkozó társadalmi együttműködés. Az egyik norvég iskola az együttműködés eredményeként az önkormányzat kérésére fenntarthatóságra nevelési mintaiskolává vált, ahol más iskolák tanulmányozzák, hogy lehet a jövő generációk gondolkodásmódjába a fenntarthatóság szempontjait beépíteni. Az algói iskola az együttműködés eredményeképp a környezeti neveléssel kapcsolatos pedagógusképzés bázisává vált. Az amerikai esettanulmányt szolgáltató iskola – a környék leghátrányosabb helyzetű intézménye – „Fenntarthatósági Akadémiává” vált, ahol nem csak a diákok, hanem a teljes közösség társadalmi, gazdasági, környezettudatos döntéshozatali kompetenciáit folyamatosan fejlesztik.

## A JÓL MŰKÖDŐ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK ISMÉRVEI

A tizenhét esettanulmány elemzése alapján a következő tényezők tesznek sikeressé egy együttműködést:

Mindenekelőtt fontos, hogy az együttműködést az iskola ne valamiféle extraszolgáltatásnak tekintse, hanem a pedagógiai munka alapvető elemének. Az iskolának biztosítania kell, hogy az együttműködés alapvetően pedagógiai célokat szolgáljon. Jó példa erre annak az osztrák iskolának az esete, mely a helyi kullancspopuláció fertőzöttségének feltérképezésében vett részt annyira sikeresen, hogy felkérést kaptak más területek felmérésére is. Ezt a felkérést az iskola már nem vállalta, mivel pedagógiai céljukat a projekttel elérték, és további céljaik elérését veszélyeztette volna, ha folyamatosan kullancsvizsgálatokkal foglalkoznak. Vagyis nagyon fontos tudatosítani, hogy mi az együttműködés

pedagógiai célja. Lehetnek környezeti vagy társadalmi céljai is az együttműködésnek, de az iskolának alapvetően a pedagógiai céljainak teljesüléséért kell felelősséget vállalnia. A diákok dolga, hogy tanuljanak a környezeti, társadalmi problémákról, a projektekből, de semmiképp nem tehetők felelőssé a problémák teljes megoldásáért. A problémák megoldásának felelőssége a teljes közösségé és annak vezetőié. Mindezek miatt fontos, hogy az együttműködés pedagógiai gazdája az iskola legyen, és ne azért működjön együtt a partnereivel, mert a partnerek felkérték valamely együttműködésre, hanem saját céljai megvalósítása érdekében.

*Minden sikeres együttműködésnek egyedi és saját fejlődéstörténete van.* Sikeres együttműködések nem lehet minta alapján kialakítani, hanem a folyamatos fejlődés eredményeképp állandóan átalakul. Ez a nyitottság természetesen magában foglalja a kudarc lehetőségét is, melyből tanulni lehet. Éppen ezért a projektek egyedisége és bizonytalanságai miatt körültekintő és átlátható tervezésre és döntési folyamatokra van szükség minden érintett bevonásával – csak így biztosítható, hogy minden partner szempontjai érvényesüljenek.

*A sikeres társadalmi együttműködések esetében a partnerek – köztük a diákok – képesek voltak megfogalmazni a közös jövőképeket, és meghatározni azt, hogy az együttműködés hogyan járul hozzá a jövőkép megvalósulásához.* A közös jövőkép mellett a siker további záloga a célok, szerepek és felelősségi körök pontos meghatározása. Ebben komoly szerepe van az iskola vezetésének. *A vezetés aktív támogatása nélkül nem képzelhető el sikeres együttműködés.* A sikeres együttműködés háttérében megbecsült tanárokat találunk. Vagyis a vezető szerepe nemcsak a feladatok felosztása, hanem az együttműködésben részt vevő pedagógusok anyagi és szakmai megbecsülésének biztosítása is.

*A sikeres együttműködések kicsiben kezdődnek és fokozatosan szélesednek akár egész iskolát megváltoztató programokká.*

*Az együttműködések eredményeinek folyamatos ellenőrzése és értékelése részét képezi az iskola értékelési rendszerének.* Az értékelés alapja az együttműködés megújításának, a közös tevékenységek átalakításának vagy akár az együttműködő partner megváltoztatásának abban az esetben, ha kiderül, hogy az iskola pedagógiai céljait a továbbiakban más partner bevonásával eredményesebben lehet elérni.

*Végezetül a sikeres együttműködések jellemzője az eredményeket bemutató külső és belső kommunikáció, melynek segítségével mind az iskolán belül, mind az iskolán kívül ismertté, és elismertté válik az együttműködés és annak eredményei.*

A fent leírtak nem adják teljes és kizárólagos leírását vagy tökéletes receptjét az iskolák sikeres társadalmi együttműködéseinek. Az iskolák társadalmi együttműködéseink minőségi kritériumait azzal a céllal fogalmaztuk meg, hogy – kapcsolódva a fenntartható fejlődés iskoláinak korábban megfogalmazott minőségi kritériumaihoz (MAYER ET AL 2005) – párbeszédet indítsunk be az együttműködés minőségéről az iskolák és partnereik között. E párbeszéd alapján minden iskola maga alakíthatja ki a saját minőségi kritériumrendszerét társadalmi együttműködéseivel kapcsolatban.

## A TOVÁBLÉPÉS LEHETŐSÉGEI

A tanulmányban bemutatott kutatás rámutatott arra, hogy sokféle iskolarendszerben lehetséges az iskolák fenntartható fejlődést szolgáló társadalmi szerepvállalása. Azonban szembe kell néznünk a tényekkel, hogy az esettanulmányok csak nagyon kevés iskolára jellemzőek. Ahhoz, hogy az iskolák mindegyike bekapcsolódjon a fenntartható fejlődést szolgáló társadalmi együttműködésekbe, a következő külső támogató elemekre lenne szükség:

- olyan pedagógusképzésre, amely felkészíti a pedagógusokat a társadalmi együttműködés kialakítására és irányítására,
- tantervekben megfogalmazódó elvárásra az iskolák felé, a társadalmi együttműködések kialakítására,
- az oktatásfinanszírozás rendszere által biztosított szükséges pénzügyi erőforrásokra,
- a munkaszervezés szabályai által biztosított szükséges emberi erőforrásokra,
- szakmai támogató rendszerre, mely segíti az együttműködések kialakítását.

## ZÁRSZÓ

Sokan úgy gondolják, hogy a társadalmi változásokat az iskolák átalakításával kell kezdeni, ily módon felkészítve a felnövő generáció minden tagját arra, hogy ők már egy fenntartható társadalmat alakítsanak és működtessenek, jobbat mint az előző nemzedékek. Ugyanakkor az iskolarendszer önmagában képtelen (és nem is ésszerű elvárni, hogy képes legyen rá) felelősséget vállalni a társadalom átalakításáért. A pedagógusok nem változtathatják meg a gazdasági szabályokat, ez a politikusok dolga; nem képesek új, hatékonyabb megújuló energiaforrásokat találni, ez a tudósok dolga; nem tudnak környezettudatos és szociálisan érzékeny üzleti vállalkozásokat működtetni, ez az üzletemberek dolga. A társadalom minden szektorában változásra van szükség. Ebben a változásban az iskoláknak a társadalom más szektoraival egyenrangú szerepe lehet, de ugyanakkora szükség van más szektorok szerepvállalására is. Csak a különféle szektorok összehangolt együttműködése révén valósulhat meg a társadalmak fenntartható fejlődése.

## IRODALOM

- CZIPPÁN K., VARGA A., BENEDICT, F. (ED): Collaboration and Education for Sustainable Development – Support network: [http://support-edu.org/webfm\\_send/767](http://support-edu.org/webfm_send/767) First edition, December 2010.
- CSÍKSZENTMIHÁLYI, M. (2001): Flow – Az áramlat, Akadémiai Könyvkiadó, Budapest
- CSÍKSZENTMIHÁLYI, M. (2011): A fejlődés útjai. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest
- KASSER, T. (2005): Az anyagiasság súlyos ára. Ursus Libris Kiadó, Budapest
- MAYER, M., MOGENSEN, F., BRREITING, S. (2005): A fenntartható fejlődés iskoláinak minőségi kritériumai In: Új Pedagógiai Szemle 2005 szeptember <http://www.ofi.hu/tudastar/fenntarthato-fejlodes>
- LÁNG I. (2008): A Brundtland Bizottság és a fenntartható fejlődés. In Egyenlítő, 2008/11 pp. 23–26.